

PRÁVNÍ INSTITUTY

Odstoupení od smlouvy pro její porušení

Odstoupení od smlouvy pro její porušení

JUDr. Dominik Skočovský, Ph.D.

Vzor citace:

Skočovský, D. Odstoupení od smlouvy pro její porušení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2025, 296 s.

Bibliografické informace Národní knihovny České republiky. Národní knihovna České republiky uvádí tuto publikaci v České národní bibliografii. Podrobné bibliografické údaje jsou k dispozici na internetu na adrese <https://www.nkp.cz/>.

Autorem publikace je JUDr. Dominik Skočovský, Ph.D.
Vydalo Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., v Praze roku 2025
Jungmannova 750/34, 110 00 Praha 1, beck@beck.cz
Redaktorka publikace JUDr. Květa Svárovská
Vydání první
Sazba: SV, spol. s r. o., Praha
Tisk: Marten, spol. s r. o.

© Nakladatelství C. H. Beck, 2025

ISBN 978-80-7699-000-5

O autorovi

JUDr. Dominik Skočovský, Ph.D. (*1995), je absolventem magisterského a doktorského studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, rigorózní zkoušku složil na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Ve své odborné činnosti se dlouhodobě věnuje především oblasti závazkového práva, a to zejména se zaměřením na obchodní závazky. V letech 2019 až 2023 působil jako asistent soudce Nejvyššího soudu. Od roku 2024 působí v advokacii, kde se specializuje především na obchodněprávní litigace.

Předmluva

Předkládaný text představuje (po nepatrných úpravách) mou disertační práci, kterou jsem obhájil v prosinci 2023 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity.

Přestože odstoupení od smlouvy představuje významný nástroj závazkového práva, jeho problematika zůstává v tuzemské právní vědě zpracována spíše okrajově. Již během prvních let doktorského studia jsem tak pochopil, že zaplnit tuto mezeru nebude lehkým úkolem. Postupem času jsem také dospěl k závěru, že pojem „odstoupení od smlouvy“ je ve skutečnosti velmi široký a zahrnuje v sobě určité kategorie obdobných nástrojů, které však nemusí být zcela stejnorodé. Pokusil jsem se proto si z této problematiky vybrat určitou (homogenní) část tohoto institutu a tuto část uceleně zpracovat. Selektce přitom nebyla náhodná. Zcela záměrně jsem si vybral tu kategorii odstoupení, kterou osobně považuji za „jádrovou“ nebo tradiční, a to „Odstoupení od smlouvy pro její porušení“.

Institut odstoupení od smlouvy historicky vznikl jako nástroj reagující na porušení smlouvy druhou stranou. Tento tradiční charakter zkoumaného institutu přitom přetrval i do současnosti. Koncepce obecné úpravy odstoupení od smlouvy v občanském zákoníku je toho důkazem.

Mým cílem proto bylo vytvořit publikaci, která by nabídla komplexní pohled na institut odstoupení od smlouvy (pro její porušení), a to nejen z hlediska současné právní úpravy, ale i v kontextu jeho historického vývoje a komparace se zahraničními právními systémy. Publikace je zaměřena především na důkladný rozbor zkoumaného institutu, jeho teleologie a problematických aspektů.

Při psaní této monografie jsem se nicméně chtěl vyhnout tomu, aby práce byla pouhým teoretickým dílem bez praktického přínosu pro právní praxi. Naopak jsem usiloval o to, aby předkládaná publikace vhodně propojovala teorii s praktickými problémy, které tento institut provází.

Vznik této publikace by nebyl možný bez podpory a odborných podnětů kolegů, kterým bych touto cestou rád poděkoval. Největší poděkování patří mému školiteli doc. JUDr. Ing. Josefu Šilhánovi, Ph.D., bez jehož podpory by práce jen stěží měla dnešní podobu. Děkuji především za vytrvalou ochotu se mnou konzultovat všechny náročné problémy, na které jsem během několikaletého zkoumání institutu odstoupení od smlouvy narážel. Děkuji také za veškerou podporu během celého doktorského studia.

V tomto ohledu bych také rád poděkoval soudci Nejvyššího soudu Mgr. Jiřímu Němcovi, který mě rovněž podporoval v průběhu práce na této publikaci a měl pochopení pro mé akademické závazky. Vážím si však i naší společné spolupráce na Nejvyšším soudu, která pro mě byla velmi obohacující a která mi umožnila propojit získané teoretické znalosti s praxí.

Vedle toho patří velké poděkování také dalším kolegům z řad akademické sféry za vždy obohacující odborné diskuze, které mi při tvorbě tohoto textu rovněž pomohly. Poděkování stejně tak náleží mým dnes už bývalým kolegům z Nejvyššího soudu.

Konečně si také vážím odborných posudků k mé disertační práci zpracovaných doc. JUDr. Kateřinou Eichlerovou, Ph.D., a JUDr. Ing. Pavlem Horákem, Ph.D.

Tuto monografii předkládám s nadějí, že poskytne čtenářům nejen možnost hloubkového pochopení institutu odstoupení od smlouvy, ale také inspiraci pro další odbornou diskuzi, kterou považuji za nezbytnou pro rozvoj tuzemské právní vědy (nejen v oblasti závazkového práva).

Obsah

O autorovi.....	V
Předmluva.....	VII
Seznam použitých zkratek.....	XV
 Úvod.....	 1
Úvodní slovo k odstoupení od smlouvy.....	1
Rozsah zaměření publikace.....	2
Dosavadní stav poznání v tuzemské odborné literatuře.....	3
Cíle publikace.....	4
Struktura.....	7
Hlavní zdroje poznání.....	7
 KAPITOLA I. Odstoupení od smlouvy jako právní institut.....	 9
1. Právní povaha odstoupení.....	9
1.1 Odstoupení jako způsob zániku závazku.....	9
1.2 Konsensuální princip a zásada <i>pacta sunt servanda</i>	11
1.3 Odstoupení jako právo jedné strany.....	15
1.4 Odstoupení jako tzv. utvářecí právo.....	17
2. Historická východiska institutu odstoupení.....	20
2.1 Pojetí závaznosti smlouvy v římském právu jako překážka obecného práva odstoupení od smlouvy.....	22
2.2 Opouštění římskoprávní tradice na uznání zásady <i>pacta sunt servanda</i>	25
2.3 Akceptace institutu odstoupení od smlouvy a <i>lex commissoria</i> jako jeho ideový základ.....	26
2.4 Podmínka jako ideový základ odstoupení od smlouvy.....	30
3. Dílčí shrnutí.....	31
 KAPITOLA II. Odstoupení od smlouvy v komparativním přehledu.....	 35
1. Německé právo.....	35
1.1 Základní ustanovení – § 323 BGB.....	36
1.2 K § 324 BGB a pojmu interese.....	39
1.3 Účinky odstoupení podle § 346 BGB.....	42
1.4 Související ustanovení.....	44
2. Rakouské právo.....	45
2.1 Základní ustanovení – § 918 ABGB.....	45

2.2	Související ustanovení (§ 919 až 921 ABGB)	49
2.3	Účinky odstoupení.....	49
2.4	Odstoupení a jiné funkčně blízké instituty (Wandlung, Auflösung)	51
3.	CISG	53
3.1	K čl. 25 a 26 CISG	55
3.2	Úprava důvodů odstoupení.....	56
3.3	Odstoupení u dílčího a částečného plnění.....	57
3.4	Účinky odstoupení.....	58
3.5	Zánik práva na odstoupení.....	58
3.6	Související úprava.....	59
4.	PECL.....	60
4.1	Základní ustanovení – čl. 9:301 PECL.....	61
4.2	Ostatní důvody pro terminaci – čl. 8:105 a 9:304 PECL	62
4.3	Účinky terminace.....	62
4.4	Související ustanovení	63
5.	DCFR	63
5.1	Úvodní poznámka k institutům podobným odstoupení.....	64
5.2	Terminace pro nesplnění.....	65
5.3	Terminační důvody.....	66
5.4	Rozsah, výkon a ztráta práva na terminaci.....	68
5.5	Účinky terminace.....	69
6.	PICC	70
6.1	Terminační důvody.....	70
6.2	Účinky terminace.....	71
6.3	Související poznámky k terminaci podle PICC.....	72
7.	Komparativní resumé.....	73
7.1	Společné (hlavní) rysy komparovaných úprav.....	73
7.2	Dílčí odlišnosti komparovaných úprav	74
7.3	Shrnující závěry k jednotlivým úpravám	76
7.4	Terminologické poznámky	77

KAPITOLA III. Odstoupení od smlouvy v české právní úpravě..... 81

1.	Typologie případů odstoupení v českém právu.....	82
1.1	Odstoupení mající základ v porušení smlouvy	82
1.2	Odstoupení nemající základ v porušení smlouvy.....	84
1.3	Ostatní případy odstoupení	86
1.4	Společné závěry	87
2.	Odstoupení v českém právu před účinností ObčZ	89
2.1	Obecný zákoník občanský (1811)	89
2.2	Střední občanský zákoník (1950)	90
2.3	„Starý“ občanský zákoník (1964)	93
2.4	Hospodářský zákoník (1964)	95
2.5	Zákoník mezinárodního obchodu (1963)	96
2.6	Obchodní zákoník (1991).....	100

3. Úprava odstoupení pro porušení smlouvy v ObčZ	106
3.1 Inspirační zdroje úpravy.....	107
3.2 Generální úprava v § 2001 až 2005.....	109
3.3 Úprava odstoupení v rámci úpravy prodlení.....	115
3.4 Odstoupení od smlouvy pro neodstranitelné vady podle § 1923	119
3.5 Odstoupení při ohroženém protiplnění podle § 1912	123
3.6 Odstoupení pro zmaření či omezení volby plnění podle § 1927 a 1928	126
3.7 Systematický přehled úpravy	128
4. Vztah k ostatním institutům	130
4.1 Odstoupení a výpověď	131
4.2 Odstoupení a odstupné.....	136
4.3 Odstoupení a rozvazovací podmínka.....	141
4.4 Odstoupení a fixní závazek.....	147
KAPITOLA IV. Důvod pro odstoupení a vznik práva	151
1. Pojem „podstatné porušení smlouvy“	152
1.1 Vznik a vývoj koncepce <i>fundamental breach</i> ve 20. století	152
1.2 Kritika textuálního pojetí podstatného porušení v ObčZ	156
1.2.1 Vypuštění kritéria pohnutky uzavření smlouvy a ponechání kritéria „druhé strany“	158
1.2.2 Znovuzavedení kritéria hypotetického neuzavření smlouvy ve spojení s posouzením k okamžiku uzavření.....	160
1.2.3 Problém vyvratitelné domněnky nepodstatnosti.....	163
1.2.4 Důkazní břemeno ohledně vědomosti neuzavření smlouvy.....	163
1.3 K východiskům výkladu podstatného porušení podle § 2002 odst. 1 ObčZ	164
1.4 Teleologie podstatného porušení	168
1.5 K výkladu jednotlivých kritérií podle § 2002 odst. 1 ObčZ	171
1.5.1 Kritérium druhé strany.....	172
1.5.2 Kritérium neuzavření smlouvy.....	173
1.5.3 Domněnka nepodstatnosti.....	176
1.5.4 Důkazní břemeno	176
2. Pojem „hrozící podstatné porušení“	177
2.1 Vznik a následný vývoj koncepce <i>anticipatory breach</i>	177
2.2 Teleologie konceptu <i>anticipatory breach</i>	179
2.3 K výkladu § 2002 odst. 2 ObčZ	180
2.3.1 Důvod hrozby	180
2.3.2 Standard prognózy.....	182
2.3.3 Intenzita porušení.....	182

2.3.4	Nezajištění plnění	183
3.	Odstoupení pro případ prodlení	183
3.1	Krátce k pojmu prodlení	185
3.2	Nachfrist mechanismus	186
3.2.1	Teleologie Nachfrist mechanismu	187
3.2.2	K požadavku na úkon odstoupení po uplynutí lhůty	188
3.2.3	K otázce poskytnutí lhůty	188
3.2.4	K přiměřenosti lhůty	190
3.2.5	Jednostranné dispozice s lhůtou a čas stanovení	191
3.2.6	Důsledky nepřiměřeně krátké nebo abscentující lhůty	192
3.2.7	Důsledky Nachfrist mechanismu	193
4.	Ke vztahu mezi § 1977 a 1978 ObčZ	193
4.1	Stanovisko odborné literatury a judikatury	194
4.2	Stanovisko autora	197
4.3	Následné stanovisko velkého senátu Nejvyššího soudu	200
KAPITOLA V. Úkon odstoupení a výkon práva		203
1.	Úkon odstoupení a jeho předpoklady	203
1.1	Osoba oprávněná a adresát odstoupení	206
1.2	Forma odstoupení	207
1.3	Uvedení důvodu	210
1.4	Doručení	213
2.	Předpoklady výkonu práva	214
2.1	Zneužití práva	214
2.1.1	Poznámka ke vztahu § 2003 a 8 ObčZ	216
2.2	Časové omezení	217
2.2.1	Teleologie lhůty bez zbytečného odkladu	217
2.2.2	Délka lhůty bez zbytečného odkladu	219
2.2.3	Důsledky marného uplynutí lhůty	220
2.3	Promlčení práva odstoupit	222
2.4	Právo druhé šance (<i>Nachfrist</i>)	224
KAPITOLA VI. Účinky odstoupení		225
1.	Úvodní úvahy k účinkům odstoupení	225
2.	Obligační a věcněprávní účinky odstoupení	228
2.1	Hlavní důsledky rozlišování mezi obligačními a věcněprávními účinky odstoupení	228
2.2	Obecná východiska	231
2.3	Věcněprávní účinky podle ObčZ?	233
2.3.1	Zrušení „závazku“ od počátku podle § 2004 odst. 1 ObčZ	234

2.3.2 Význam § 2005 a jeho vliv na výklad § 2004 odst. 1 ObčZ	236
2.3.3 Průběžný závěr.....	238
2.3.4 Problém § 2005 odst. 1 věty druhé ObčZ.....	239
2.3.5 Stanovisko recentní judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu.....	243
3. Částečné odstoupení od smlouvy	244
3.1 Dělitelnost závazku jako stěžejní předpoklad částečného odstoupení.....	247
3.2 Odstoupení při částečném plnění (§ 2004 odst. 2 ObčZ) ...	252
3.2.1 Posuzování ztráty zájmu na částečném plnění	253
3.2.2 Vymezení aplikačního dosahu § 2004 odst. 2 ObčZ	254
3.3 Odstoupení při nepřetržité či opakované činnosti (§ 2004 odst. 3 ObčZ).....	255
3.4 Částečné odstoupení v ostatních případech.....	259
3.4.1 Komparativní východiska částečného odstoupení.....	259
3.4.2 Předpoklady částečného odstoupení.....	261
4. Vliv odstoupení na smlouvy závislé.....	265
Závěr	267
Použité zdroje	271

Seznam použitých zkratk

ABGB	rakouský občanský zákoník (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)
ABGB-Ko	<i>Rummel, P., Lukas, M., Geroldinger, A. (eds.) et al.</i> ABGB-Kommentar 4. Auflage. Wien: Manz Verlag, 2021
ABGB-ON	<i>Schauer, M., Kletecka, A. (eds.) et al.</i> ABGB-ON – Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch [online]. Wien: Manz Verlag, rdb.manz.at
BeckOK BGB	<i>Hau, W., Poseck, R. et al.</i> BeckOK BGB. München: C. H. Beck, 2023
Beck I	<i>Lavický, P. et al.</i> Občanský zákoník. Komentář. I: Obecná část (§ 1–654). Praha: C. H. Beck, 2022
Beck V	<i>Hulmák, M. a kol.</i> Občanský zákoník. Komentář. V: Závazkové právo: obecná část (§ 1721–2054). Praha: C. H. Beck, 2014
BGB	německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch)
BGH	německý Spolkový soudní dvůr (Bundesgerichtshof)
CISG	Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 (Convention on Contracts for the International Sale of Goods)
DCFR	Návrh společného referenčního rámce (Draft Common Frame of Reference)
HK-BGB	<i>Schulze, R. et al.</i> Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2021.
HZ	zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník
KBB	<i>Koziol, H., Bydlinski, P., Bollenberger, R. (eds.) et al.</i> Kurzkommentar zum ABGB: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, Ehegesetz, Konsumentenschutzgesetz, IPR-Gesetz und Europäisches Vertragsstatutübereinkommen. Wien: Springer, 2007
MüKo BGB 3	<i>Krüger, W. (ed.) et al.</i> Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3. Schuldrecht – Allgemeiner Teil II. C. H. Beck, 2022

MüKo BGB 4	<i>Westermann, P. (ed.) et al.</i> Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 4. Schuldrecht – Besonderer Teil I. § 433–534. Finanzierungsleasing. CISG. C. H. Beck, 2019
NS	Nejvyšší soud (ČR)
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
OGH	rakouský Nejvyšší soudní dvůr (Oberster Gerichtshof)
OZO	obecný zákoník občanský (1811)
PECL	Principy evropského smluvního práva (Principles of European Contract Law)
PICC	Principy mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts)
Staudinger CISG	<i>Magnus, U., Kaiser, D.</i> J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Staudinger BGB – Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse: Wiener UN-Kaufrecht (CISG). Berlin: Otto Schmidt/De Gruyter Verlag OHG, 2018
ULIS	Haagská úmluva o jednotných pravidlech mezinárodní koupě z roku 1964 (Convention relating to a Uniform Law on the International Sale of Goods, Hague 1964)
ÚS	Ústavní soud (ČR)
ZMO	zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu)

KAPITOLA III.

Odstoupení od smlouvy v české právní úpravě

V první kapitole byla komplexně popsána právní povaha institutu odstoupení od smlouvy a současně bylo vysvětleno, na jakých historických východiscích se tento institut, který dnes již neodmyslitelně patří do moderních soukromoprávních kodexů, formoval. V textu však bylo rovněž akcentováno, že vzhledem k povaze odstoupení od smlouvy jako jednostranného utvářecího práva nejde o institut samozřejmý, který by automaticky svědčil oprávněné straně bez jakéhokoli právního důvodu. Proto – jak ostatně normuje i český občanský zákoník v § 2001 – lze od smlouvy odstoupit zásadně jen tehdy, ujednají-li si tak strany, nebo stanoví-li tak zákon. Smluvní úpravu odstoupení však protentokrát ještě ponechme stranou, neboť ta nám vzhledem k širokému rozsahu smluvní volnosti (a tím i velké variabilitě smluvních úprav odstoupení od smlouvy) nemůže poskytnout ucelený a komplexní náhled na odstoupení od smlouvy a jeho jednotlivé dílčí aspekty. Ostatně smluvní úprava se mnohdy omezuje na vymezení jen některých aspektů odstoupení od smlouvy (například stanoví od zákona odlišné důvody vzniku práva či účinky aj.).²⁷³ V ostatním se pak uplatní úprava zákonná. Primárně je proto vhodné zabývat se tím, jak je zkoumaný institut pojímán současnou právní úpravou.

V obecné rovině je nejprve vhodné vymezit jednotlivé typy odstoupení od smlouvy, které se v právní úpravě vyskytují (či mohou vyskytovat). O tom pojednává hned následující podkapitola.

Zjišťování pojetí institutu odstoupení od smlouvy v sobě dále mimo jiné zahrnuje i zkoumání, jaké pojetí tohoto institutu současné právní úpravě předcházelo. Platí totiž, že moderní právní úpravy se zpravidla netvoří „na zelené louce“. Dává proto dobrý smysl se zabývat i tím, jaký historický vývoj stojí za podobou dnešních právních norem. V tomto ohledu je užitečné též komparovat současnou podobu zákona s dřívějšími právními předpisy a případně i uvažovat nad jednotlivými důvody, které mohly zákonodárce vést k jednotlivým formulačním změnám. Tomu se budou věnovat především podkapitoly III.2 a III.3.

²⁷³ Sluší se též poznamenat, že tato monografie – jak bylo vymezeno v úvodu – si neklade za cíl pojmout též problematiku smluvní úpravy odstoupení od smlouvy. Problémy smluvní úpravy jsou proto v této publikaci řešeny nanejvýš okrajově.

Komplexní vymezení pojetí odstoupení od smlouvy v české právní úpravě se ovšem nemůže omezit toliko na samotný tento institut bez současného zohlednění vztahu k jiným podobným institutům. Platí totiž, že nejen jeho samotné vnitřní fungování, ale i jeho vztah k odlišným terminačním mechanismům vymezuje to, jak je právní úpravou odstoupení od smlouvy pojímáno. Vztahu k ostatním institutům se proto bude věnovat podkapitola III.4.

1. Typologie případů odstoupení v českém právu

Třebaže jednotlivých případů odstoupení od smlouvy se v právní úpravě nachází celá řada, lze nepochybně vysledovat jejich společné jednotlicí prvky. Zákonná práva na odstoupení od smlouvy se nejčastěji liší ve stanovení podmínek, za kterých příslušné právo vzniká (tj. v zákonném důvodu pro odstoupení). Jinými slovy, zákon spojuje vznik práva od smlouvy odstoupit vždy s nějakou konkrétní situací.²⁷⁴ Odstoupení od smlouvy pak představuje určitou **reakci** na danou situaci.²⁷⁵

1.1 Odstoupení mající základ v porušení smlouvy

Asi nejtypičtějším případem, s nímž zákon spojuje vznik práva na odstoupení od smlouvy, je **porušení smlouvy**. Pojmu porušení smlouvy definičně odpovídá jakákoli odchylka od toho, co mezi stranami bylo smluvněno.²⁷⁶ Porušení smlouvy zásadně vede k narušení oprávněných očekávání druhého smluvního partnera.²⁷⁷ Spočívá-li pak v rámci synallagmatických vztahů porušení smlouvy v neposkytnutí slíbeného plnění, dochází jím zpravidla též k narušení tzv. subjektivní ekvivalence.²⁷⁸ Porušení smlouvy je tak v zásadě poměrně široká kategorie, která v sobě zahrnuje mimo jiné i **prodlení** (jako zvláštní případ porušení), **vadné splnění**, ale v širším slova smyslu též **nemožnost plnění**. Současně pod pojem porušení mohou spadat i taková porušení smlouvy, která nejsou svojí povahou nesplněním dluhu v souladu se smlouvou (řádne a včas),²⁷⁹ ale jde o porušení

²⁷⁴ Podobně srov. Veress, E. in Veress, E. et al. Unilateral Termination of Contracts and Rights of Withdrawal. In: Contract Law in East Central Europe. Miskolc, Budapest: Central European Academic Publishing, 2022, s. 461.

²⁷⁵ Srov. též Šilhán in Beck V, s. 1186–1197, marg. č. 12 a 15–20.

²⁷⁶ Viz Šilhán Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku, 2015, s. 4–5.

²⁷⁷ Podrobněji tamtéž, s. 5–9.

²⁷⁸ K pojmu subjektivní ekvivalence srov. například Kolmačka, V. Přiměřené snížení ceny jako prostředek nápravy narušené subjektivní ekvivalence. Právní rozhledy, 2021, č. 13–14, s. 457, nebo též Janoušek, M. Ochrana slabší smluvní strany v občanském zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 149–150.

²⁷⁹ Pojem porušení smlouvy přehledně a podrobně vymezuje J. Šilhán (viz Šilhán Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku, 2015, s. 4–143, k jednotlivým typům porušení smlouvy v českém právu pak viz přehled na s. 45–46).

tzv. ochranných povinností (*Schutzpflichten*) – v tomto ohledu někteří autoři hovoří o tzv. **závazkovém deliktu**.²⁸⁰

Jak již bylo zčásti uvedeno výše, odstoupení od smlouvy zásadně není nástrojem, kterým by dotčená strana disponovala při jakémkoli porušení smlouvy. Je tomu tak i proto, že v situacích, s nimiž zákon spojuje právo na odstoupení od smlouvy, může být plnění nadále poskytnuto. Z tohoto důvodu je obecně nutné pro odstoupení od smlouvy vyžadovat zvláštní odůvodnění nad rámec („pouhého“) neplnění nebo vadného plnění, k němuž došlo, neboť věřitel by jinak mohl svůj zájem na plnění sám o sobě uplatnit žalobou na plnění.²⁸¹ Jinými slovy, za situace, kdy je plnění závazku (objektivně) možné, se pro upřednostnění zájmu věřitele na zrušení závazku vyžaduje více než jen jeho „prosté“ porušení. Zákonné právo na odstoupení od smlouvy (z důvodu porušení smlouvy) je proto zásadně reakcí na nikoli banální poruchu smlouvy.²⁸² Tato kategorie odstoupení od smlouvy pak pochopitelně chrání dotčenou stranu před nepříznivými důsledky nastalé smluvní poruchy, chrání tak její oprávněná očekávání ze smlouvy, potažmo i poskytuje ochranu proti narušením subjektivní ekvivalence. Obecně vzato se chrání zájem strany na řádném plnění smluvní povinnosti, kterou druhá strana porušuje. Zákon tak v takových případech dává oprávněné straně možnost vyvázat se jednostranným právním jednáním z dysfunkčního závazku.

Právní úprava se však neomezuje toliko na nastalé poruchy, nýbrž za určitých podmínek umožňuje vznik práva i v případech teprve **hrozícího porušení smlouvy**. Od předchozí kategorie se tato liší především svým preventivním charakterem.²⁸³ Zákon zde chrání shora uvedené hodnoty ještě předtím, než dojde k jejich narušení. To sice může být do určité míry považováno za kontroverzní (právě z důvodu, že v době, kdy má k odstoupení dojít, ještě k žádné poruše fakticky nedošlo, neboť čas plnění ještě nenastal), nicméně tento přístup bývá obhajován v zásadě logickými argumenty. Zásadně totiž platí, že právo na odstoupení vzniká v těch případech hrozícího porušení, kdy se jeví jako nevyhnutelné, že k porušení nakonec skutečně dojde. Za takové situace je pak namíste poskytnout ochranu oprávněným očekáváním hrozícím porušením „dotčené“ straně.

²⁸⁰ Znovu podrobněji viz *Šilhán* Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku, 2015, s. 36, 39–40, 142–143.

²⁸¹ K tomu srov. *Schwarze, R.* in *Schwarze, R., Rieble, V. J.* von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Staudinger BGB – Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse: § 315–326 (Leistungsstörungsrecht 2). Berlin Otto Schmidt/De Gruyter Verlag OHG, 2020, § 323 BGB, Rn. A 8.

²⁸² Shodně E. Veress uvádí, že aby porušení smlouvy mohlo sloužit jako základ pro jednostranné zrušení smlouvy, musí se jednat o porušení dostatečně závažné, které takovou sankci ospravedlní (srov. *Veress* in *Veress et al.* Unilateral Termination of Contracts and Rights of Withdrawal, s. 464).

²⁸³ Přitom je vhodné poznamenat, že i v rámci kategorie reakce na již nastalou poruchu smlouvy se mohou vyskytovat případy odstoupení, které mají (byť i jen zčásti) preventivní charakter.

Nelze také pomíjet, že odstoupením od smlouvy se tato strana zproští rovněž svých vlastních smluvních povinností. Typicky tak v případech, kdy její smluvní partner předem prohlásí, že smlouvu nesplní, se taková strana může za pomoci odstoupení zbavit případné nejistoty spojené s tím, zda by nakonec ona sama nemusela plnit své smluvní povinnosti příslušnému smluvnímu partnerovi.²⁸⁴ Je třeba ovšem zmínit, že oproti situacím již nastalých poruch se tyto typové případy odstoupení od smlouvy v právní úpravě nevyskytují tak často.²⁸⁵

1.2 Odstoupení nemající základ v porušení smlouvy

Další typické zákonné případy odstoupení od smlouvy pak mohou být reakcí na **nepředvídatelnou změnu okolností**. Případy odstoupení z důvodu změny okolností jsou v právní úpravě obsaženy zásadně jen ve specifických případech (u konkrétních smluvních typů), kde zákonodárce zvláště považoval za nutné poskytnout ochranu straně, která při uzavírání smlouvy (vstupu do závazku) vycházela z určitého stavu věcí, který pro ni byl toho času rozhodný. Důvody této ochrany mají historické kořeny v doktríně *clausula rebus sic stantibus*.²⁸⁶ Dojde-li tak po uzavření smlouvy k určité podstatné změně okolností, zákon v některých takových případech umožňuje straně zasluhující takové ochrany, aby se ze smlouvy vyvázala jednostranným odstoupením od smlouvy. Nebezpečí změny okolností je tak v takových případech přeneseno na druhého smluvního partnera.²⁸⁷ Stojí v této souvislosti rovněž za zmínku, že poskytnutí práva odstoupení od smlouvy pro některé (specifické) případy změny okolností nemusí být mnohdy zcela v souladu s úpravou změny okolností, která obecně stojí na principu závaznosti smlouvy i v případech změny, potažmo zakládá právo dotčené strany domáhat se obnovení jednání o smlouvě (či poté změny závazku u soudu a teprve v krajním případě jeho zrušení soudem).²⁸⁸ Možnost přivodit jednostranné zrušení závazku odstoupením, aniž by oprávněná strana v takovém případě musela usilovat o zachování

²⁸⁴ Shodně v podmínkách *common law* J. Stannard uvádí, že doktrína zrušení smlouvy (*termination*) z důvodu tzv. *anticipatory breach* bývá odůvodňována ochranou legitimních očekávání „nevinné“ strany ohledně toho, že obdrží plnění. Další argument je pak založen na ekonomické výhodnosti tohoto řešení, která spočívá v tom, že dotčená strana nemusí zbytečně čekat až do doby, kdy porušení smlouvy skutečně nastane, neboť se může vyvázat ze smluvního závazku již dříve, což dává oběma smluvním stranám možnost efektivněji hospodařit se svými prostředky (které by jinak případně musely udržovat pro účely smluvního plnění). Srov. Stannard, J. E. *Termination for Breach of Contract*. Oxford University Press, 2014, s. 206–207.

²⁸⁵ Přesto je v ObčZ uvedený důvod pro odstoupení stanoven v rámci generální klauzule pro případ hrozícího podstatného porušení (srov. § 2002 odst. 2 ObčZ). Jednotlivé normy českého ObčZ budou podrobněji rozebrány dále v textu.

²⁸⁶ Podobně v německých podmínkách viz například Lorenz in BeckOK BGB, § 313, Rn. 2.

²⁸⁷ Pokud svědčí právo odstoupení od smlouvy v takových případech oběma stranám, tak uvedené riziko ponese obě strany stejným dílem.

²⁸⁸ Ke změně okolností podrobněji například Šilhán in Beck V, s. 219–237.

závazku například jednáním o změně jeho obsahu, tudíž v tomto světle skutečně příliš nezapadá do zmiňované úpravy změny okolností.²⁸⁹ Jednotlivé případy tohoto typu odstoupení proto zpravidla budou představovat dílčí hodnotová rozhodnutí zákonodárce, který se z rozličných důvodů patrně rozhodl oproti požadavku na zachování existence závazku (vyplývajícímu z obecného principu závaznosti smlouvy) upřednostnit ochranu (alespoň) jedné ze stran umožněním práva od smlouvy odstoupit.

Zvláštním typem (zákonného) odstoupení od smlouvy, jenž nemá základ v porušení smlouvy, je rovněž **právo spotřebitele odstoupit od smlouvy v určité lhůtě bez jakéhokoli důvodu** (někdy v literatuře označováno též jako právo spotřebitele „stornovat“ smlouvu²⁹⁰). Třebaže si tato monografie neklade za cíl podrobně postihnout rovněž tuto specifickou problematiku spotřebitelského odstoupení od smlouvy, je vhodné na tomto místě alespoň poukázat na typově odlišnou povahu tohoto nástroje, který se již jen vzdáleně blíží výchozím myšlenkám, na nichž obecný institut odstoupení od smlouvy spočívá. Pro účely zjednodušení a odlišení od „klasického“ institutu odstoupení od smlouvy budu pro spotřebitelské odstoupení od smlouvy bez jakéhokoli důvodu dále v textu užívat označení „**spotřebitelské storno**“, jež lépe odpovídá povaze tohoto nástroje, který není sankcí za (byť i jen hrozící) porušení smlouvy ani není reakcí na nějakou jinou mimořádnou situaci ospravedlňující jednostranné rozvázání závazku (například shora zmiňovaná změna okolností), nýbrž je spíše projevem ochrany spotřebitele (jako obecně laického subjektu vstupujícího do závazkových vztahů s profesionály).²⁹¹ Ostatně podle nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 10. 1. 2012, sp. zn. I. ÚS 1930/11, je právo na odstoupení od smlouvy (vedle absolutní neplatnosti) základním prostředkem ochrany spotřebitele. Tato teze se sice v odborné literatuře setkala s odmítnutím s poukazem na to, že „možnost odstoupení od smlouvy bez důvodu je průlomem do principu, že slib zavazuje a smlouvy se mají plnit“, protože taková možnost „musí být přiměřená sledovanému účelu“,²⁹² přesto v praktické rovině jsou možnosti neposkytnutí ochrany výkonu práva na odstoupení, které oprávněné straně svědčí i bez jakéhokoli důvodu, velmi omezené. V tomto kontextu je třeba zmínit, že za zakotvením spotřebitelského storna do právní úpravy²⁹³ stojí myšlenka ochrany jedné

²⁸⁹ V tom se tuzemská úprava liší od zdánlivě podobné německé úpravy § 313 odst. 3 BGB, která umožňuje právo na odstoupení v případě změny okolností, která narušuje základ smlouvy, teprve poté, co modifikace obsahu závazku není možná, nebo ji nelze od jedné strany rozumně očekávat. K tomuto ustanovení BGB viz blíže též podkapitulu III.1.4.

²⁹⁰ K tomu srov. například *Šilhán* in Beck V, s. 1186–1197, marg. č. 19.

²⁹¹ Na potřebu odlišování tohoto typu práv od jiných práv na odstoupení smlouvy (zrušení závazku) je přitom upozorňováno i v literatuře. Viz *Bar, Clive, Schulte-Nölke (eds.) Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, s. 375.

²⁹² *Hulmák* in Beck V, s. 394–408, marg. č. 18.

²⁹³ K čemuž mimochodem v řadě evropských zemí došlo především pod vlivem unijního práva.

strany závazku, která v očích zákonodárce zasluhuje takovou ochranu v některých vybraných situacích. Touto ochranou se typicky cílí například na spotřebitele, kteří uzavírají smlouvy mimo obchodní prostory nebo distančním způsobem. Důvod ochrany tak leží již v samotném způsobu kontraktace. U distančních smluv hraje roli navíc skutečnost, že spotřebitel nemá možnost fyzicky se seznámit s kupovaným zbožím, a přesvědčit se tak o jeho vlastnostech.²⁹⁴ Primárním účelem spotřebitelského storna je tedy poskytnout spotřebiteli možnost dalšího uvážení jeho vstupu do závazku v určité (obecně krátké) lhůtě.²⁹⁵ Účel tzv. *cooling-off period* rovněž spočívá ve vyrovnávání počáteční informační asymetrie, která je pro tyto typy spotřebitelských vztahů typická. Spotřebitel si tak během příslušné lhůty pro odstoupení může opatřit více informací, než které měl v době, kdy smlouvu uzavíral, a následně může učinit již informované rozhodnutí ohledně toho, zda je pro něj vhodné v závazku setrvat (respektive zda bylo vhodné do něj vůbec vstoupit).²⁹⁶ Vedle toho literatura rovněž uvádí, že spotřebitelské storno také chrání spotřebitele před agresivními obchodními praktikami, podporuje je v tom, aby se zapojovali do distančních nákupů či aby za účelem nákupů používali internet (právo stornovat smlouvu odbourává jakékoli psychologické bariéry, které by spotřebitelům mohly zabraňovat ve vstupování do závazků těmito způsoby), jakož i umožňuje spotřebitelům pochopit složité smlouvy.²⁹⁷

1.3 Ostatní případy odstoupení

Shora prezentované dělení si rozhodně neklade ambici být jediným možným. Naopak i v literatuře se lze setkat s různou kategorizací jednotlivých typových případů odstoupení.²⁹⁸ Na obecné úrovni se však jeví jako

²⁹⁴ Bar, Clive, Schulte-Nölke (eds.) Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), s. 375.

²⁹⁵ V literatuře je tato lhůta, v rámci které může spotřebitel bez jakéhokoli důvodu (a postihu) od smlouvy odstoupit, označována jako tzv. „cooling-off period“ [k tomu srov. Bar, Clive, Schulte-Nölke (eds.) Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), nebo například Veress in Veress et al. Unilateral Termination of Contracts and Rights of Withdrawal, s. 462; či Sparks, B. A. et al. Cooling off and backing out: Understanding consumer decisions to rescind a product purchase. Journal of Business Research, 2014, č. 1, s. 2903–2910; anebo Ben-Shahar, O., Posner, E. A. The Right to Withdraw in Contract Law. The Journal of Legal Studies, 2011, č. 1, s. 115–148].

²⁹⁶ Podobně srov. Bar, Clive, Schulte-Nölke (eds.) Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), s. 375.

²⁹⁷ Ben-Shahar, Posner The Right to Withdraw in Contract Law, 2011, s. 119–120.

²⁹⁸ Shora provedené rozdělení vychází zčásti z kategorizace provedené E. Veressem a zčásti z kategorizace provedené J. Šilhánem. Podrobněji srov. Veress in Veress et al. Unilateral Termination of Contracts and Rights of Withdrawal, s. 461–465 a Šilhán in Beck V, s. 1186–1197, marg. č. 14–20. Odkaz na tomto místě se proto přiměřeně vztahuje i k podkapitolám II.1.1 a II.1.2. Ke kategorizaci J. Šilhána se pak bez dalšího hlásí též J. Dohnal (srov. Dohnal, J. in Dohnal, J., Galvas, M., Oliva, J. Obchodní smlouvy. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 140–147, marg. č. 89).